

З метою екологічного виховання учнів поряд з традиційними заняттями ефективними формами є: проведення екологічних фестивалів до Всесвітнього дня Землі, конкурсів екологічного плакату, літературного твору, охорона природних об'єктів, парків, квітників, скверів, проведення Днів лісу, Днів птахів, які підвищують дієвість екологічного виховання школярів, сприяють перетворенню знань в екологічні переконання.

Шкільна молодь може взяти участь у створенні громадських екологічних організацій, проведенні масових природоохоронних акцій, організації акцій щодо збереження біорізноманіття, проведення конкурсів, конференцій, фестивалів та виставок, організації екологічних таборів [3].

Висновки. Отже, необхідність посилення впливу на духовну сферу особистості, формування етичного компоненту екологічної культури є необхідною умовою екологічного виховання шкільної молоді. Подолання екологічної кризи залежить від морального вдосконалення людини, її культури і відносин із природою та іншими людьми. Усвідомлення невідворотності екологічних проблем без формування екологічної культури обумовлює необхідність формування екологічної культури, яка забезпечить активну екологічну позицію у питанні охорони довкілля.

ЛІТЕРАТУРА

1. Barna I., Hrytsak L., Henseruk H. The use of information and communication technologies in training ecology students. E3S Web of Conferences 166, 10027 (2020).
2. Актуальність проблеми екологічного виховання школярів. URL : <http://vospitanie.at.ua/blog/2012-06-11-178>.
3. Дубовий В. І., Дубовий О. В. Екологічна культура. Навчальний посібник. Херсон: Гринь Д.С., 2016. 256 с.
4. Скрипник С. В. Особливості формування активної екологічної позиції учнів старших класів. Педагогічний дискурс. 2016. Вип. 20. С. 167-171.
5. Скрипник С. В. Фундаментальність формування ціннісного ставлення до природи в учнів старших класів. Нова педагогічна думка. Науково-методичний журнал Рівненського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти. 2014. № 1. С. 72-76.
6. Фіцула М.М. Екологічне виховання. Педагогіка. URL : <https://ukrtextbook.com/pedagogika-ficula-m-m/pedagogika-ficula-m-m-ekologichne-vixovannya.html>

*Кикуш Оксана
Науковий керівник – доц. Барна Ірина*

ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ЕКОЛОГІЧНОГО ВИХОВАННЯ УЧНІВ ТА СТУДЕНТІВ

Актуальність теми. Сучасні масштаби екологічних змін створюють реальну загрозу для життя людей, що робить украй актуальною проблему зміни ставлення людства до природи. Цій меті служить екологічне виховання, яке є систематичною педагогічною діяльністю, спрямованою на розвиток в учнів і студентів екологічної культури. Тому першочерговим завданням вчителів та викладачів є формування екологічних знань в учнів та студентів, вихованні любові до природи, прагненні берегти, примножувати її, виховувати культуру природокористування [1, 2]. Екологічне виховання передбачає розкриття сутності світу

природи – середовища перебування людини, яка повинна бути зацікавлена у збереженні цілісності, чистоти, гармонії в природі.

Аналіз публікацій за темою. Вступ людства до епохи нових взаємостосунків із природою вимагає зміни не тільки його поведінки, але й зміни його ціннісних орієнтирів. Саме тому однією з актуальних проблем сучасного суспільства є проблема формування екологічної культури особи. Різні аспекти даної проблеми досліджували такі педагоги та учені, як Я. А. Коменський, Ж.-Ж. Руссо, К. Д. Ушинський, О. Я. Герд, О. І. Бекетов, К. О. Тімірязєв, Н. Ф. Реймерс та багато ін. Е. В. Гірусов констатує, що екологічна свідомість є сукупністю поглядів, теорій і емоцій, які відображають проблеми співвідношення суспільства і природи у плані їх розв'язання відповідно до конкретних соціальних і природних можливостей, тобто екологічна свідомість ґрунтується на ідеологічних і моральних цінностях, але передбачає їх індивідуальне осмислення [4].

Виклад основного матеріалу. Екологічна освіта учнів має бути безперервною і тривати в дошкільний, шкільний та післяшкільний періоди. У початковій школі вона здійснюється на міжпредметній основі. Важливе значення має безпосереднє спілкування з природою під час проведення спостережень, екскурсій, прогулянок, уроків мислення в природі. Завдання екологічного виховання – сприяти нагромадженню екологічних знань, виховувати любов до природи, прагнення берегти і примножувати її багатства, формувати вміння і навички діяльності людини в природі [3,7].

Метою статті є аналіз елементів концепції екологічної освіти учнів загальноосвітніх навчальних закладів, які б базувались на взаємодії кількох пов'язаних між собою освітньо-виховних ланок сімейно-дошкільно-шкільного виховання та залучення зовнішніх еколого-виховних чинників.

Завдання школи полягає не тільки в тому, щоб сформувати певний обсяг знань з екології, а й сприяти придбанню навичок наукового аналізу явищ природи, осмислення взаємодії суспільства і природи, усвідомлення своєї значущості і практичної допомоги природі, які б сприяли формуванню екологічної поведінки і віддзеркалювати результат екологічного виховання. Екологічне виховання здійснюється класними керівниками, вчителями на всіх етапах навчання в школі. На кожному з них ставиться певна мета, завдання, добирається відповідна методика з огляду на вікові особливості школярів. На першому етапі у молодших школярів формуються перші уявлення про навколишній світ, живу природу, ставлення до природи, що виявляється в конкретній поведінці на емоційному рівні. Другий етап (5 – 7 класи) і третій етап (8 – 9 класи) екологічного навчання й виховання передбачають накопичення знань про природні об'єкти, закономірності розвитку та функціонування біологічних систем, аналіз і прогнозування нескладних екологічних ситуацій, закріплення нормативних правил поведінки у довкіллі. У підсумку в учнів поглиблюються і розширюються знання про явища і закони

природи, на основі чого вони здатні розкривати причини екологічної кризи й обґрунтовувати шляхи збереження природних комплексів. У старшій школі завершується узагальнення здобутих екологічних знань, здійснюється моделювання простих кризових ситуацій. Значну роль у вихованні екологічної культури учнів відігравав предмет «Екологія», який вивчався 10-11-х класах, спрямований на формування світоглядних знань про основні тенденції взаємодії суспільства і природи на сучасному етапі, взаємозалежність економіки й екології; розкриття наукових основ природокористування, формування знань про традиції природокористування корінних громад населення, основні положення міжнародної стратегії сталого розвитку, сучасних екологічних проблем, усвідомлення їх важливості, актуальності та універсальності; виховання почуття відповідальності за стан довкілля, усвідомлення місця людини в природі, свідомості щодо необхідності дотримання природоохоронного законодавства; розвиток особистої відповідальності за стан довкілля, вміння прогнозувати особисту діяльність та діяльність інших; розвиток системи інтелектуальних та практичних умінь і навичок, емоційних переживань щодо вивчення, оцінювання та збереження природи рідного краю та власного здоров'я [5].

Щоб екологічне виховання дало бажаний результат, воно має бути організоване належним чином, відповідати певним вимогам. Робота повинна бути цілеспрямованою, учні мають розуміти, для чого вони виконують певне завдання та яким має бути результат [6].

У закладах вищої освіти (ЗВО) на бакалаврському рівні необхідно передбачити курс екології, який би включав необхідні теоретичні і практичні аспекти екології, що дозволить продовжити формування екологічної культури і виховання почуття відповідальності за стан довкілля. У Тернопільському національному педагогічному університеті ім. В. Гнатюка з цією метою запроваджено освітній компонент «Людина і навколишнє середовище». За відгукками студентів він дозволяє сформувати екологічну самосвідомість, змінити свою поведінку в довкіллі, оцінювати результати людської діяльності і виявляти активну громадську позицію щодо екологічних проблем.

Висновки. Екологічне виховання учнів та студентів покликане сформувати у них екологічну культуру на основі залучення у виховний процес взаємопов'язаних ланок: сім'я – дошкільний заклад – школа – ЗВО. На рівні дошкільного навчального закладу необхідно сформувати у дітей почуття співпричетності, відповідальності, розуміння необхідності піклування про природу, готовності жити у злагоді з природою й у відповідності до її законів. У середній учнів доцільно залучати до різноманітних позаурочних природоохоронних заходів: створення дитячих природоохоронних об'єднань, екологічних проєктів, акцій, конкурсів. Роль ЗВО у цьому контексті повинна полягати у допомозі школам налагодити тісні контакти з природоохоронними організаціями та об'єднаннями шляхом створення шкільних лісництв,

еколого-просвітницьких центрів, запрошення учнів до університету під час проведення екологічних конференцій, круглих столів та інших заходів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Barna I., Hrytsak L., Henseruk H. The use of information and communication technologies in training ecology students. E3S Web of Conferences 166, 10027 (2020).
2. Барна І.М. Екологічна практика на виробництві як складова підготовки здобувачів вищої освіти спеціальності «Екологія». Міждисциплінарні інтеграційні процеси у системі географічної та екологічної науки: матеріали міжнародної науково-практичної конференції присвяченої 25-річчю відкриття спеціальності «Екологія» у ТНПУ ім. В. Гнатюка, 7-8 травня 2019 р. Тернопіль: СМП «Тайп», 2019.С.15-17.
3. Бортнікова Л.В. Екологічне виховання як один із напрямів виховання учнів початкових класів. URL: <http://osvita.ua/school/> (дата звернення 15.04.2022).
4. Завдання школи та її роль в екологічному вихованні школярів. URL: <http://allref.com.ua/uk/skachaty/> (дата звернення 12.04.2022).
5. Євтушенко Є.Х., Бугай Т.В. Проблеми екологічного виховання учнів на початку 111 тисячоліття. Кривий Ріг: Мінерал, 2004.С. 187-191.
6. Іванова О. Досвід роботи школи з екологічного виховання учнів. URL: <http://osvita.ua/school/method/upbring/1130/> (дата звернення 12.04.2022).
7. Мельниченко О.Б. Сутність і дидактичні можливості екологічного виховання URL: <http://www.novohryhorivka1.edukit.kr.ua/> (дата звернення 15.04.2022).

Грицюк Валім

Науковий керівник – проф. Царик Любомир

ОЦІНКА ЕКОЛОГІЧНОГО СТАНУ ДОЛИНИ РІЧКИ ІКВА - СКЛАДОВОЇ ЧАСТИНИ СМАРАГДОВОЇ МЕРЕЖІ УКРАЇНИ

Актуальність теми. Кризова екологічна ситуація на малих річках України Тернопільської області заставляє природодослідників з'ясувати чинники формування гідроекологічного стану долини річки Ікви, середня частина якої запропонована до складу Смарагдової мережі України та Тернопільської області

Мета дослідження полягає в аналізі екостану природних компонентів, антропогенної перетвореності ландшафтів смарагдової ділянки р. Іква на їх відповідність зазначеним у мережі вимогам.

Об'єкт дослідження - відтинки долини річки Ікви в межах Тернопільської області, пропонується складова Смарагдової мережі України.

Предмет дослідження: геоекологічні параметри екостану річкової долини.

Методи дослідження: статистичний, узагальнення, систематизації, порівняльний, еколого-географічний, моделювання.

Матеріалами для написання роботи послужили статистичні відомості, фондові матеріали Управління екології та природних ресурсів, електронні сайти, літературні відомості.

Виклад основного матеріалу. Річка Ікви довжиною 155 км, площею басейну 2250 км². Долина річки у верхів'ї коритоподібна, з крутими схилами, нижче ширина її перевищує 5 км. Заплава переважно двостороння, подекуди заболочена, від 100—200 до 650 м. Річище слабозвивисте (найбільше меандрів — біля сіл Війниці та Остріїв), на окремих